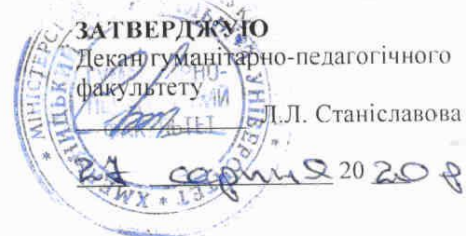

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет гуманітарно-педагогічний

Кафедра психології і педагогіки

СИЛАБУС

Навчальна дисципліна Психологічна реабілітаційна робота

Освітньо-професійна програма Психологія

Рівень вищої освіти перший (бакалаврський)

Загальна інформація

Позиція	Зміст інформації
Викладач(і)	Попелюшко Роман Павлович, Джигун Людмила Миколаївна
Профайл викладача	http://psy.khnu.km.ua/popelyushko-roman-pavlovych/ http://psy.khnu.km.ua/dzhvgun-lyudmyla-mykolayivna/
E-mail викладача(ів)	roman-xnu@ukr.net dlm.757678@gmail.com
Контактний телефон	+380977889363 +380965428839
Сторінка дисципліни в ІСУ	https://msn.khnu.km.ua/course/view.php?id=2530
Навчальний рік	2020-2021
Консультації	Очні: середа, 5-я пара, аудиторія 3-320а; он-лайн: за необхідністю та попередньою домовленістю

Характеристика дисципліни

Статус дисципліни	Форма навчання	Курс	Семестр	Загальний обсяг		Кількість годин						Форма семестрового контролю			
				Кредити ЄКТС	Години	Аудиторні заняття				Індивідуальна робота студента	Самостійна робота, в т.ч. ІРС	Курсовий проект	Курсова робота	Залік	Іспит
						Разом	Лекції	Лабораторні роботи	Практичні заняття						
О	Д	4	7	5	150	56	28		28		94			+	

Анотація навчальної дисципліни

Реабілітаційна робота як теоретична дисципліна являє собою розробку програм по різних аспектах реабілітації, особливо для дітей з особливими потребами. Реабілітаційна робота має на меті теоретичні і концептуальні підходи до організації реабілітаційних заходів. Вказані заходи включають велике коло проблем щодо державної політики у відношенні до інвалідів, питання впливу соціального середовища на організацію життєдіяльності інвалідів та технологію соціальної реабілітації. Дисципліна викладається для студентів денної форми навчання за спеціальністю 053 «Психологія». При викладанні дисципліни використовуються традиційні та сучасні технології, зокрема: лекції (з використанням методів проблемного навчання і візуалізації); практичні заняття (з використанням семінарів; рольових ігор); самостійна робота (презентації, педагогічний кросворд).

Пререквізити: Психологія здоров'я та психогігієна, Основи клінічної психології, Основи спеціальної психології з практикумом роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, Психокорекційна практика; **кореквізити:** Основи спеціальної психології з практикумом роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, Кризова психологія та віктимологія, Переддипломна практика, Кваліфікаційна дипломна робота.

Мета і завдання дисципліни

Мета дисципліни. Розкрити теоретичні та практичні аспекти процесу реабілітації людини, сформувати практичні навички використання психологічних методів та технологій в системі соціально-психологічної реабілітації людини.

Завдання дисципліни: ознайомлення з сучасними принципами та підходами в реабілітаційній роботі, вивчення, аналіз та узагальнення практики, досвіду застосування методів психологічного супроводу соціально-психологічної реабілітації людини.

Очікувані результати навчання

Студент, який успішно завершив вивчення дисципліни, повинен: **знати** структуру психологічної реабілітаційної роботи; досконало **володіти** психологічною термінологією та основними поняттями; **показувати** навички самостійної роботи, **демонструвати** критичне та самокритичне мислення; **організувати** та **керувати** психологічною взаємодією; **знати** та **розуміти** сутність, принципи, методи психологічної реабілітації особистості; **застосовувати** методи та принципи ефективного впливу; **застосовувати** набуті теоретичні знання для розв'язання практичних завдань та змістовно **інтерпретувати** отримані результати психологічної реабілітаційної роботи; на основі отриманих теоретичних знань **виявляти** відповідність психічного розвитку клієнтів; **характеризувати** особистість, її темперамент, характер, здібності; **володіти** найпростішими прийомами реабілітації; **діагностувати** нормативи та патології психічного розвитку людини, просвітницьку та корекційну роботу з різновіковими категоріями клієнтів; навчитися **розробляти** та **корегувати** програми психологічної реабілітації людей з різними категоріями.

Тематичний план дисципліни і календар його виконання.

Таблиця 3 – Тематичний план дисципліни

№ тижня	Тема лекції*	Тема практичного заняття*	Самостійна робота студентів		
			Зміст	Год.	Література
1	2	3	4	5	6
1	Інвалідність як вираження обмеження життєдіяльності	Мета і задачі установи, структура і функції будинку-інтернату для соціально-психологічних служб дітей з розумовими недоліками. Формування і рух контингенту Характеристика дітей з обмеженими можливостями, що знаходяться в будинку-інтернаті. Огляд дітей, знайомство з їхніми клініко-психологічними особливостями.	Опрацювання теоретичного матеріалу, Підготовка і складання „Положення СПС для молоді”	8	[1, с. 3-8; 2, с. 3-28; 5, с. 5-11]
2	Теоретичний і методологічний аспекти реабілітації	Розкрити, що таке реабілітаційна робота, як вона проводиться. Про здобуття вищої освіти, кваліфікації особами з обмеженими фізичними можливостями у навчальних закладах України. Довідник гарантій соціального захисту інвалідів.	Опрацювання теоретичного матеріалу, виконання домашнього завдання.	8	[1, с. 9-24; 2, с. 29-59; 3, с. 3-93]
3	Державна політика і питання правового регулювання в області соціальної реабілітації дітей з обмеженими можливостями (Лекція 1)	Сім'я і проблеми інвалідності.	Опрацювання теоретичного матеріалу, виконання домашнього завдання, підготовка до ТКЗ.	4	[1, с. 26-30; 3, с. 93-115; 7, с. 75-90]
4	Державна політика і питання правового	Розкрити завдання Центру соціальної	Опрацювання теоретичного матеріалу,	4	[1, с. 26-30; 5, с. 82-92;

1	2	3	4	5	6
	регулювання в області соціальної реабілітації дітей з обмеженими можливостями (Лекція 2)	роботи з дітьми-інвалідами.	виконання домашнього завдання.		6, с. 34-56]
5	Базова й індивідуальна програми соціальної реабілітації дітей з обмеженими можливостями	Організація діяльності клубів спілкування для дітей та молоді, що мають функціональні обмеження.	Опрацювання теоретичного матеріалу, виконання домашнього завдання, підготовка до ТК5.	7	[1, с. 30-32; 3, с. 115-125; 4, с. 90-98]
6	Соціально-побутова реабілітація	Комплексна духовна, фізична, соціальна і медико-психологічна реабілітація дітей і молодих інвалідів.	Опрацювання теоретичного матеріалу, виконання домашнього завдання.	8	[1, с. 33-52; 3, с. 126-180; 4, с. 98-133]
7	Соціально-середовищна реабілітація	Характеристика дітей з обмеженими можливостями, що знаходяться в будинку-інтернаті. Огляд дітей, знайомство з їхніми клініко-психологічними особливостями.	Опрацювання теоретичного матеріалу, виконання домашнього завдання, підготовка до ТК7.	8	[1, с. 33-52; 3, с. 126-180; 4, с. 98-133; 5, с. 104-140]
8	Соціальна інтеграція дітей з обмеженими можливостями	Організація медичного обслуговування дітей. Діагностика ступеня інтелектуального дефекту, виявлення соматичних захворювань у що надійшли і проживають дітей, виявлення супутніх психічних розладів, характеристика емоційних порушень і відхилень у поведженні та ін. Проведення ЛФК, масажу, гідротерапії, психокорекційна діяльність. Роль лікаря-психіатра, дитячого психіатра, невропатолога та ін. фахівців.	Опрацювання теоретичного матеріалу, підготовка презентації за темами 1-7.	8	[1, с. 30-32; 3, с. 115-125; 4, с. 90-98; 5, с. 90-103]
9	Психологічна реабілітація учасників АТО та ООС	Проведення практичного заняття на базі психологічного реабілітаційного центру для військовослужбовців, які повернулися з АТО. Програма психологічної реабілітації військовослужбовців з психічними бойовими травмами (заходи реабілітації).	Опрацювання теоретичного матеріалу, виконання домашнього завдання.	8	[1, с. 9-24; 4, с. 15-75]

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>
10	Соціальна реабілітація різних категорій інвалідів (Лекція 1)	Спостереження за навчальною і трудовою діяльністю розумово-відсталих дітей. Оцінка рівня трудових і моторних навичок дітей і підлітків. Самостійна робота з дітьми і підлітками.	Опрацювання теоретичного матеріалу, виконання домашнього завдання.	4	[1, с. 3-8; 2, с. 3-28; 5, с.5-11]
11	Соціальна реабілітація різних категорій інвалідів (Лекція 2)	Роль вихователів, учителів, інструкторів трудового навчання, соціальних працівників. Ведення документації, оцінка ефективності педагогічної роботи.	Опрацювання теоретичного матеріалу, виконання домашнього завдання, підготовка до ТК11.	4	[1, с. 89-103; 4, с. 269-307; 8, с. 218-246]
12	Технологія соціальної реабілітації дітей з обмеженими можливостями	Розкрити, що таке реабілітаційна робота, як вона проводиться. Про здобуття вищої освіти, кваліфікації особами з обмеженими фізичними можливостями у навчальних закладах України. Довідник гарантій соціального захисту інвалідів.	Опрацювання теоретичного матеріалу, виконання домашнього завдання.	8	[1, с. 9-24; 4, с. 15-75; 5, с. 211-270]
13	Роль і місце фахівців із соціальної роботи в реабілітації дітей-інвалідів	Сім'я і проблеми інвалідності. Розкрити завдання Центру соціальної роботи з дітьми-інвалідами.	Опрацювання теоретичного матеріалу, виконання домашнього завдання, підготовка до ТК13.	8	[1, с. 9-24; 4, с. 15-75; 5, с. 24-64]
14	Реабілітаційна робота з дітьми з обмеженими можливостями	Комплексна духовна, фізична, соціальна і медико-психологічна реабілітація дітей і молодих інвалідів.	Опрацювання теоретичного матеріалу, виконання домашнього завдання.	7	[1, с. 26-30; 261-275; 4, с. 75-90; 5, с. 82-90; 111-120]

Примітка: * Лекції та практичні заняття проводяться щотижня – дві години;
ТК – тестовий контроль.

Політика дисципліни.

Організація освітнього процесу в Університеті відповідає вимогам положень про організаційне і навчально-методичне забезпечення освітнього процесу, освітньої програми та навчальному плану. Студент зобов'язаний відвідувати лекції і практичні заняття згідно з розкладом, не запізнюватися на заняття, практичні завдання виконувати відповідно до графіка. Пропущене практичне заняття студент зобов'язаний опрацювати самостійно у повному обсязі і відвітати перед викладачем не пізніше, ніж за тиждень до чергової атестації. До практичних занять студент має підготуватися за відповідною темою і проявляти активність. Набутті особою знання з дисципліни або її окремих розділів у неформальній освіті зараховуються відповідно до Положення про порядок перезарахування результатів навчання у ХНУ (<http://khnu.km.ua/root/files/01/06/03/006.pdf>). Виконуючи самостійну роботу з дисципліни, студент має дотримуватися політики доброчесності. У разі наявності плагіату він отримує незадовільну оцінку і має виконати завдання за новою темою.

Критерії оцінювання результатів навчання.

Кожний вид роботи з дисципліни оцінюється за **чотирибальною** шкалою. Семестрова підсумкова оцінка визначається як середньозважена з усіх видів навчальної роботи, виконаних і зданих **позитивно** з урахуванням коефіцієнта вагомості і встановлюється в автоматизованому режимі після внесення викладачем усіх оцінок до електронного журналу. Вагові коефіцієнти змінюються залежно від структури дисципліни і важливості окремих видів її робіт. Для практичних занять встановлюється обов'язковий мінімум оцінок, які має отримати студент

впродовж семестру, щоб виконати програму дисципліни. Засвоєння студентом теоретичного матеріалу з дисципліни оцінюється усним опитуванням і тестуванням. Виконання самостійної роботи завершується підготовкою презентації і педагогічного кросворду у терміни, встановлені графіком самостійної роботи.

Структурування дисципліни за видами робіт і оцінювання результатів навчання студентів денної форми навчання у семестрі за ваговими коефіцієнтами

Аудиторна робота						Самостійна робота студента			Семестровий контроль (залік)						
Обговорення теоретичного матеріалу (УО)			Тестовий контроль (ТК)			Презентація									
Т1-7		Т8-14				3	5	7	9	11	13	Т1-12			
0,4						0,3			0,3			0			

Умовні позначення: Т – тема дисципліни.

Оцінювання тестових завдань

Тематичний тест для кожного студента складається з п'яти тестових завдань, кожне з яких оцінюється одним балом. Максимальна сума балів, яку може набрати студент, складає 5.

Тестування проводиться на кожному занятті і на нього відводиться 10 хвилин (для закритої форми тестів – по дві хвилини на кожне завдання). На наступному занятті оголошуються результати тестування.

Якщо студент отримав негативну оцінку, то він має перездати її в установленому порядку, але обов'язково до терміну наступного контролю. У випадку, коли студент не виконав індивідуальний план з дисципліни у заплановані терміни без поважних причин, то під час відпрацювання заборгованості при позитивній відповіді йому виставляється оцінка «задовільно».

Підсумкова семестрова оцінка за національною шкалою і шкалою ЄКТС встановлюється в автоматизованому режимі після внесення усіх оцінок до електронного журналу.

Співвідношення вітчизняної шкали оцінювання і шкали оцінювання ЄКТС:

Оцінка ECTS	Бали	Вітчизняна оцінка	
A	4,75 – 5,00	5	Відмінно – глибоке і повне опанування навчального матеріалу і виявлення відповідних умінь і навичок.
B	4,25 – 4,74	4	Добре – повне знання навчального матеріалу з кількома незначними помилками.
C	3,75 – 4,24	4	Добре – в загальному правильна відповідь з двома-трьома суттєвими помилками.
D	3,25 – 3,74	3	Задовільно – неповне опанування програмного матеріалу, але достатнє для практичної діяльності за професією.
E	3,00 – 3,24	3	Задовільно – неповне опанування програмного матеріалу, що задовольняє мінімальні критерії оцінювання.
FX	2,00 – 2,99	2	Незадовільно – безсистемність одержаних знань і неможливість продовжити навчання без додаткових знань з дисципліни.
F	0,00 – 1,99	2	Незадовільно – необхідна серйозна робота і повторне вивчення дисципліни.

Контрольні питання з дисципліни:

з курсу «Психологічна реабілітаційна робота»

1. Інвалідність, сучасний підхід до поняття «інвалідність». Діти-інваліди. Інваліди з дитинства. Статистичні дані.
2. Основні причини інвалідності у дітей. Характеристика різних категорій дітей-інвалідів.
3. Сутність анатомофізіологічних дефектів, що лежать в основі інвалідності.
4. Характеристика обмежень життєдіяльності у дітей-інвалідів з ураженням опорно-рухового апарата, з патологією зору і слуху, порушеннями інтелекту.
5. Аналіз соціальної недостатності як одного з аспектів, що складають основу інвалідності.
6. Визначення поняття реабілітації. Історія розвитку і становлення.
7. Роль вітчизняних учених і прогресивних суспільних діячів у залученні уваги суспільства до долі осіб, які потребують опіки, соціального захисту.
8. Сутність і зміст соціальної реабілітації, її складові. Основні і пріоритетні напрямки соціальної реабілітації в цілісному реабілітаційному процесі.
9. Принципи наступності в її реалізації. Роль біологічних факторів, особистісні передумови, їхнього співвідношення в ході реалізації реабілітаційного процесу.
10. Компенсуючі і пристосовуючі механізми організму, їхнє місце в соціальній реабілітації. Співвідношення реабілітації й адаптації.

11. Міжнародні нормативні акти по захисту прав дітей-інвалідів.
12. Конституційні основи соціально-правового захисту дітей-інвалідів в Україні.
13. Права і гарантії їхньої реалізації.
14. Забезпечення рівних можливостей реабілітації дітей-інвалідів (в області освіти, матеріального забезпечення, медичної допомоги).
15. Правове і нормативне забезпечення розвитку реабілітаційних служб на місцевому рівні.
16. Диференційований підхід до надання пільг родинам, що мають дітей-інвалідів.
17. Українська програма «Діти-інваліди», її взаємодія з регіональними і місцевими програмами.
18. Законотворча діяльність Української держави в області забезпечення рівних прав і можливостей дітей-інвалідів.
19. Базова програма реабілітації інвалідів. Поняття, сутність, зміст, законодавча основа базової програми реабілітації інвалідів.
20. Порядок реалізації базової програми реабілітації. Індивідуальна програма реабілітації інвалідів.
21. Поняття, сутність. Законодавча основа індивідуальної програми реабілітації.
22. Види, способи здійснення індивідуальної програми реабілітації.
23. Оцінка ефективності індивідуальної програми реабілітації інвалідів. Показники ефективності.
24. Поняття, сутність, зміст соціально-побутової реабілітації дітей з обмеженими можливостями. Психологічні й організаційні аспекти.
25. Пристосування житла до фізичних недоліків дітей, допоміжні пристрої для пересування, самообслуговування, ігрової діяльності, спілкування з однолітками.
26. Соціально-побутова орієнтація дітей-інвалідів.
27. Використання спеціальних пристроїв дітьми з метою одержання побутової незалежності: оволодіння санітарно-гігієнічними і господарсько-побутовими навичками (прання, прасування, прибирання квартири, готування і прийому їжі, користування спеціальним одягом).
28. Законодавчі акти, що містять пільги для дітей з обмеженими можливостями в області соціально-побутової реабілітації.
29. Поняття, сутність, зміст соціально-середовищної реабілітації. Психологічний і організаційний аспекти.
30. Створення умов у квартирі, де проживають діти з обмеженими можливостями, в освітніх установах, в учбово-виробничих майстернях, спортивних спорудженнях.
31. Архітектурно-планувальні рішення, створення міської інфраструктури, що забезпечує доступ дітей-інвалідів до об'єктів культури, спорту, побуту, навчання й ін. Терапія середовищем, поняття, умови, фактори.
32. Законодавчі акти, що забезпечують пільги для дітей-інвалідів в області соціально-середовищної реабілітації.
33. Забезпечення можливостей для занять спортом; настільні ігри, устаткування басейнів, створення спеціальних умов для гри у футбол, змагань на крісло-колясках.
34. Поняття, сутність, зміст соціальної інтеграції. Психологічний і організаційний аспекти.
35. Співвідношення соціальної інтеграції і реабілітації. Передумови до соціальної інтеграції. Варіанти соціальної інтеграції.
36. Позиція інваліда, позиція суспільства, фактори, що сприяють і перешкоджають соціальної інтеграції.
37. Створення умов для реалізації передумов до соціальної реабілітації.
38. Державна політика у відношенні забезпечення житлових умов, матеріальної підтримки, працевлаштування, продовження освіти підлітків з обмеженими можливостями з метою їхньої соціальної інтеграції.
39. Зміст і напрямки роботи установ з урахуванням характеру патології (порушення опорно-рухового апарата, розлад зору, слуху, патологія психічної діяльності), ступень вираження фізичного й інтелектуального дефекту.
40. Меті і задачі установ для дітей з відхиленнями в поведженні й адаптації.
41. Державні установи для дітей з обмеженими можливостями. Наступність у роботі установ різної відомчої приналежності. Взаємодія між державними і недержавними установами.
42. Характеристика інвалідів з урахуванням ведучого типу дефекту.
43. Діти з поразкою опорно-рухового апарата.
44. Вивчення ступеня виразності фізичного недоліку, його анатомічна і функціональна характеристика.
45. Можливості соціальної реабілітації сформованої групи дітей.
46. Інваліди з порушеннями слуху. Акцент на жестовоє спілкування. Використання рядка, що біжить.
47. Упровадження технічних засобів реабілітації.
48. Діти з порушеннями зору. Вивчення потреб. Допомога в освоєнні технічних засобів реабілітації.
49. Розумово відсталі діти. Облік рівня інтелектуального дефекту. Розробка і реалізація навчальних програм. Розвиток ігрової діяльності. Прищеплювання побутових і трудових навичок.
50. Спеціальна реабілітація дітей з девіантним поведженням, дезадаптованих дітей.
51. Поняття технології соціальної реабілітації. Послідовність у здійсненні соціальної реабілітації дітей з обмеженими можливостями.
52. Діагностика основної і супутньої патології, характеристика соматического і психічного статусу, знайомство із соціальним статусом дитини, виявлення психологічного статусу.
53. Формулювання висновку. Розробка індивідуальної програми соціальної реабілітації дитини-інваліда.
54. Визначення домінуючої проблеми. Використання способів, засобів, сил, фінансів, прогнозування термінів, оцінка ефективності.
55. Соціальна робота з дітьми-інвалідами, що проживають у родині і знаходяться в установах.

56. Загальні і приватні задачі. Залежність задач від різних факторів: характер дефекту, місце перебування дитини.
57. Наступність у роботі фахівців із соціальної роботи. Виявлення дітей з обмеженими можливостями, угруповання по основних характеристиках. Контакти з батьками, вихователями, медичними працівниками, адміністрацією установи.
58. Організація дозвілля. Вивчення інтересів, потреб дітей, здібностей їх до засвоєння навичок.
59. Створення комфортних умов побуту, забезпечення умов для навчання дітей з обмеженими можливостями. Перспектива соціальної інтеграції підлітків.
60. Розробка індивідуальної програми соціальної реабілітації дітей з обмеженими можливостями.
61. Визначення ключових проблем, використання різних способів та методів, прогнозування термінів, визначення оцінки ефективності дії даної індивідуальної програми.
62. Психологічна реабілітаційна робота військовослужбовців, які повернулися з АТО.

Рекомендована література:

Основна:

1. Бочелюк В.Й., Турубарова А.В. Психологія людини з обмеженими можливостями: навч. посіб. - К.: ЦУЛ, 2011. – 264 с.
2. Дегтяренко Т.М., Вавіна Л.С. Корекційно-реабілітаційна робота в спеціальних дошкільних закладах для дітей з особливими потребами: навч. посіб. - Суми: Університетська книга, 2008. – 302 с.
3. Медична і соціальна реабілітація: підручник (ВНЗ I—III р. а.) / В.Б. Самойленко, Н.П. Яковенко, І.О. Петряшев та ін. - 2-е вид., переробл. і допов. – Всеукраїнське спеціалізоване видавництво «Медицина», 2018. – 464 с.
4. Романовська Л.І., Джигун Л.М., Синюк Н.В. Теорія та практика реабілітаційної роботи: навч. посібник. – Хмельницький: ХНУ, 2009. – 222 с.
5. Синьов В.М., Матвеева М.П., Хохліна О.П. - Психологія розумово відсталого дитини. - К.: Знання, 2008. – 359 с.

Додаткова:

- 6.Бондаренко О.Ф. Психологічна допомога особистості. - Х.: Фолио, 1996.
- 7.Кузікова С.Б. Теорія і практика вікової психокорекції. - Суми: Університетська книга, 2006. – 384 с.
- Лесько О.Й. Соціально-економічні проблеми зайнятості та професійної реабілітації осіб з обмеженими фізичними можливостями: Монографія. - УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2004.- 244с.
- 8.Лисовский В.А., Евсеев С.П., Голофеевский В.Ю., Мироненко А.Н. Комплексная профилактика заболеваний и реабилитация больных и инвалидов: учеб. Пособие - М.: Советский спорт, 2004. – 320 с.
- 9.Пфау Д. Домашні вправи для реабілітації дорослих: Листки інструкцій/ Пер. з англ. - Львів: Вид. дім "НАУТІЛУС", 2000. - 46 с.
- 10.Социальная работа с инвалидами. Настольная книга специалиста. — М.: Институт социальной работы, 1996.
- 11.Ульянова М.В. Формування сприятливого соціально-психологічного клімату в інтернатних закладах/ В зб.: Реабілітаційна педагогіка на рубежі XXI століття. - К.: ІЗМН, 1998. – 320с.
- 12.Лесков В. Психологічна реабілітація військовослужбовців запасу в системі мінімізації виявів негативних психологічних наслідків локальних воєнних конфліктів/ В. Лесков // Збірник наукових праць інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України / За ред. С.Д. Максименка. – К., 2006. – Т. VIII, вип. 3. – С.191-197
- 13.Ягупов В. В. Морально-психологічне забезпечення./ В.В. Ягупов// Київ. нац. ун-т .- К., 2002.- 349 с.
- 14.Ягупов В. В. Військове виховання : історія, теорія та методика./В.В. Ягупов, С.Г.Єрохін, О.В.Кожедуб, В.Л.Кирик , О.В. Копаниця // Київ. нац. ун-т .- К., 2002.- 560 с.